

Skønheden er summen af vores perversionser

'Et geni dør aldrig', sagde multikunstneren Salvador Dali, da døden bankede på hans dør. Og i dag, 20 år efter, er hans værker og person stadig levende, fulde af skønhed, provokation og appel.

AF OVE BJØRN KUNST

Den Catalonske kunstner Salvador Dali, født i Figueras i 1904, voksede op i begyndelsen af det århundrede, hvor kontinentet var et stort kunstens eksperimentarium: Det gamle skulle fejes ud, og nyt skulle tage over. Og nyt kommer der til med navne som Juan Miro, Pablo Picasso, René Magritte, Paul Delvaux, Max Ernst, Giorgio de Chirico og vores hjemlige Wilhelm Freddie. Samt ikke mindst Dali, der mere end nogen anden med sine provokerende værker og med sin omhyggelige selviscenesættelse (figur 1) magtede ikke blot at legemliggøre de modstridende viljer i surrealismen, men også at skabe et helt nyt kunstudtryk uden begrænsning af stil, materialer og tid.

For Dali opfattede ikke blot sin produktion som kunstværker, de var en del af ham. Den kunstneriske iscenesættelse af

værkerne var et nok så betydningsfuld element, kunstneren var den synlige del af værket - eller værket var en del af den skabende kunstner – både som maler, litterat, digter, scenograf, designer, skuespiller og klovn. Ofte var det som om, alvoren skulle skjules i en gøglende ramme, som et total-teater. Den personlige manifestation stoppede selvsagt ved kunstnerens død i 1989. Men alligevel kan vi i dag opleve hans usynlige nærvær i de tre bygninger, som på den spanske Costa Brava kyst udgør et samlet museum for Dali og hans facinerende univers.

En af hans berømte aforismer lyder: 'Skønheden er den bevidste sum af vores perversionser', og umiddelbart lyder det bizart, forkert og fortænkt. Men lægger vi vores fordomme, vores vaneforestillinger og vores rationalitet til side, giver hans aforisme god mening. Ikke mindst når man ser denne kunstners værker og oplever hans tre museer i Catalonien.

Figur 1

KUNSTNEREN

Drømme

Dali meldte sig som studerende på kunstakademiet i Madrid, men gik dog aldrig op til den afsluttende eksamen, da han selv mente sig mere kvalificeret end både undervisere og censorer. Sidst i 1920'erne læste Dali bogen 'Drømmetydning' af Freud, og den virkede på ham som en åbenbaring, en evangelisk fortælling med sandheder knyttet op på seksualiteten. Om lysten der opstår ud af noget, som ikke er, og om fantasier der ikke har rod i noget nærværende. Nu skulle kunsten vise det, som var det egentlige, nemlig det man møder i drømme, det man fortrænger, det man ikke tør stå ved, og det man fantasierer sig til. Alt dette var den virkelige sfære. De usynlige sindsbilleder måtte transformeres til en håndgribelig og fysisk eksistens.

Han havde nu fundet både sine temaer og sin helt personlige stil ved, at det ubevidste blev omsat til deliriske og monstrøse former i konstant forandring,

Figur 3

en slags hybridformer på vej fra en tilstand til en anden. Et ur i sandet er ved at smelte og med en sådan kraft, at både rum og tid bliver flydende. En kvindekrop eroderes så overbevisende bort, at døden bliver virkelig, mens livet leves.

Helt bevidst om sit værd som avantgarde kunstner formulerede Dali sin rolle med følgende ord: 'Det forekommer mig ganske naturligt, at mine fjender, mine venner og det store publikum hævder, at de ikke forstår meningen med de billeder, der dukker op, og som jeg omsætter til maleri. Hvordan skulle de dog kunne forstå noget, som jeg selv ,der 'laver' det, heller ikke forstår. Men fordi jeg ikke selv - i det øjeblik jeg skaber værkerne - forstår meningen med dem, så følger ikke deraf, at de er blottet for mening. Tværtimod! Meningen i dem er så dyb, at den unddrager sig den logiske gennemgangs simple analyse'.

Selv om Dali fastholdt, at hans værker ikke var styret af en bevidst tanke, så er han dog en flittig bruger af psykologiens ikonografi såsom en baguette, en gaffelformet krykke og et åbent sår. Helt på samme måde som tidligere tiders religiøs kunst omhyggeligt lagde ikoner og moraliserende elementer i kunstudtrykket, f.eks. liljen der var symbolet på uskyld, og vandstrålen der var livet. I billedet 'Gåden om Vilhelm Tell' fra 1933 (figur 2) viser ikonografien sig tydeligt. Her søger Dali et definitivt opgør med den dominerende fader, der i skikkelse af Lenin holder en baby. Det er Dali selv med en rå kotelet på hovedet som udtryk for faderens kannibalistiske indstilling. Faderens enormt forlængede højre balle, støttet af en kløftet gren, minder mest af alt om en kæmpe fallos i et kvindeskød. Ikke blot sønnen, men også moderen var offer for mandens dominans.

Selv om han i sine motiver og kunstudtryk tog tydelig afstand fra gældende kanon, så var hans produktion klart funderet i, at han som en anden Picasso havde en formidabel

evne til at tegne og male som de klassiske mestre. Det værne sig med et fotorealistisk udtryk á la 1600-tallets Vermeers nature morte og Velazquez's lys- og rum værker (figur 3). Også impressionisternes farvesymfoniske og pointilistiske udtryk mestrede han. (figur 4).

Dollars

Sammen med sin partner siden 1929, Gala rejser Dali til USA i 1933 med sit 'one-man-show' i form af en række opsigtsvækkende udstillinger, hvor han til fulde forstår at iscenesætte sig selv som surrealismens klovn; rejsen blev i øvrigt finansieret af Picasso, som han i Paris havde mødt fem år tidligere. Han gør det så godt i 'Guds eget land', at han – også for at undgå krigen – vælger at bo dér i årene 1940 til 1948. Han arbejder intenst, sælger godt, designer smykker og rober for bl.a. Coco Chanel; også surrealistiske damehatter var en del af hans repertoire. Hurtigt bliver han 'The Darling of the American High Society'.

Hjemme havde surrealisterne smidt ham ud af fællesskabet og givet ham øgenavnet 'Avida Dollars' som udtryk for den, der lader sig styre af grådighed i stedet for at være oprigtig i sin kunst, in casu over for surrealismens manifest. Surrealismens bannerførere mente, at Dali i forblændelsen af eget selvværd og forfængeligheden ved sin egen persons promovering havde svigtet surrealismens basale ide om 'den psykiske automatisme'. Heri lå, at kunstneren skulle frigøre sig fra rationelle, æstetiske og moralske vanetanker, han skulle ikke have bekymringer om udtryk og logik; nej, han skulle lade billedet flyde helt automatisk fra sindets dyb, fantasiens overdrev og lysternes parade. Hvis fornuften blev erstattet af kønslivets uindskrænkede herredømme, ville det gode samfund, det klasseløse samfund opstå.

Dalis egen kommentar var, at han måtte have penge for at arbejde; kontrast til at man sædvanligvis arbejder for at tjene penge.

Dommedag

Atombombens sprængning over Hiroshima i 1945 var for mange symbolet på dommedag, men for Dali bliver atomet og stoffets struktur en ny og besættende inspirationskilde. Og den tidligere faderskikkelse Freud skifter han nu ud med kvantefysikeren Walter Heisenberg. Og det atomare univers

Figur 4

skal blive et motiv, et udtryk som han i det næste årti beskæftiger sig meget med. Værket 'Leda Atomica' (figur 5) fra 1945 er centralt i hans 'kvanteficerede realisme'. Her er alting frit svævende, her er der ingen faste forbindelser. Hans frue Gala fremstår som en gudinde med svanen, der fortæller hende sandheden.

Dybfrossen fakkell

Omkring 1960 bliver hans produktion endnu mere 'ustyrlig', og der er ikke én sporbar ide eller én synlig stilart, der kan favne hans kunst. Der eksperimenteres med alt, både stilarter, former, udtryk og materialer. Der var ingen grænser for hans søgning, alt havde interesse, hvad enten det var pop-art, op-art, mode, plakat eller smykkedesign. Han brugte stereoskopi og holografi, hvor han søgte at tegne den tredimensionale virkelighed ned i erindringens og udødelighedens sandhedssfære.

Selv mente han, at det der kom tættest på virkeligheden var dufte og lugte, så derfor udviklede han også luksusparfumer.

Spektakulær er hans optræden som scenograf med hapnings og skandaler, feks hvor han med en krykke dirigerer et hold bagere ned af trappen med et 12 meter langt brød på skuldrene. Det var da også som baguette-bærer, at han steg ud af flyet i New York i 1940; dog var den 'kun' 2½ meter lang. Men også iscenesættelsen af Teatro Museo Dali er et tydeligt vidnesbyrd herom.

I 1980 tvinger en rystesygge ham reelt til at opgive sin metier som maler og multikunstner, han kunne ganske enkelt ikke håndtere en pensel. Da hans 'tvilling' fru Gala Dali dør i 1982, isolerer Dali sig i slottet, og en årelang depression tager fat i ham med kulminationen, da en brand i soveværelset påfører ham alvorlige brandsår. Men han får store områder af hud transplanteret over, han er ved at skifte ham. Selv valgte han at opleve det som en kunstnerisk happening, præcis som han gennem hele livet havde skiftet fra det ene spor til det

andet, dog altid med sig selv som centrum. Også den virkelige død søger han at gøre til en personlig happening ved på fjernsyn indtil det sidste opmærksomt at følge sin egen døds-kamp.

Og han lukker øjnene den 23. januar 1989 i overbevisning om, at han som en dybfrossen fakkell vil vandre igennem alle tiderne, indtil alle sole er slukkede. For hele universet eksisterer kun, fordi der er mennesker, og fordi alt kosmisk stof vender sig mod jordkuglen og dens centrum, Salvador Dali. Eller var det bare hans sidste forestilling?

HUSENE

I dag kan vi i dag opleve hans usynlige nærvær i vel verdens største surrealistiske installation 'Teatro – Museo – Dali' i Figueras på den spanske Costa Brava kyst. Det samme gælder i hans private hjem 'Casa museo Savador Dali' i Port Lligat og middelalderslottet i Pubol 'Castell Gala Dali', som han købte til sin frue Gala. Til sammen udgør de 'Dali-trekanten', som man i bil kan nå på en enkelt dag, men for at opleve sig frem mod klimaks bør man begynde med middelalderslottet, derpå mindestuerne for at slutte med museet.

Middelalderslot

Dali købte dette forfaldne slot i Pubol til sin frue Gala, og efter ombygninger og renoveringer kunne hun som 76-årig flytte ind i 1971. Her skulle hun omsider kunne leve sit private liv uden hans evindelige indblanding og uden hans altid mange gæster. Alligevel bærer hendes slot tydeligt præg af husbonden, hans skabertrang, hans mange påhit og hans dominans. Over alt ser vi Dalis kunst, hvad enten det er i form af vægmalerier, skulpturer, hendes rober, skulpturer, møbler og rariteter samt hans tronstolen. For da kongen i 1982 tildelte ham titlen Markis Dali og Pubol måtte han selvsagt bygge sig en tronstol, så han standsmæssigt kunne modtage gster og ikke mindst journalister (figur 6). Også hans sidste maleri 'Svalens talje og cello' fra april 1983. hænger her. Deres soveværelse er et helt kunstværk. En brand i 1984 ødelagde værelset, men nu er det fuldt restaureret.

I slottets kælder byggede Dali en krypt, hvor Gala blev stedt til hvile i 1982. Oprindeligt var det tanken, at også Dali skulle bisættes her, men sammen besluttede de, at hun blev her, mens han skulle finde sit sidste sted under kuplen i Teatro-Museo.

Figur 7

Mindestuer

Boligen i Port Lligat er nu 'Casa museo Savador Dali'. Den private bolig er bygget op over og omkring en håndfuld små fiskerhuse i den egn, hvor han som barn boede (figur 7). Det meste af sit liv, flere end 40 år, boede Dali i dette miljø, som over årene var et kunstværk i konstant forandring. Og det ser man tydeligt den dag i dag med den labyrintiske plan og de meget forskellige dekorationer på lofter, vægge og gulve, udstoppede fugle, overraskende trapper, en swimmingpool med nedsænket telefonboks, havens overdimensionerede og afpillede Jesusfigur og et soveværelse hvorfra han i sengen altid kunne følge solens bevægelse over himlen. I disse mindestuer er kunstneren og hans frue til stede den dag i dag.

Og alligevel er stedet på samme tid en oase, hvor fred og ro i en særegen skønheds ramme for en mand og en kvinder blander sig med sjov og alvor.

Museum

Museo Teatro Dali i Figueras ligner ikke noget som helst andet, hverken udefra eller inden i. Det kan ikke beskrives. Det kan ikke fotograferes. Det skal opleves! Og en total oplevelse er der tale om, for man mærker kunstnerens vilje til, at hans museum ikke skulle være med døde ting og med alvorstængede gæster. Det skulle, som hans eget liv, være en surrealistisk happening med uventede gale streger, hvor alt kan ske, f.eks. som når billedet af en smuk nøgen kvinde tage skikkelse af en amerikansk præsident (figur 8). Og når man i hans holografiske verden bogstavelig talt får benene sparket væk under sig.

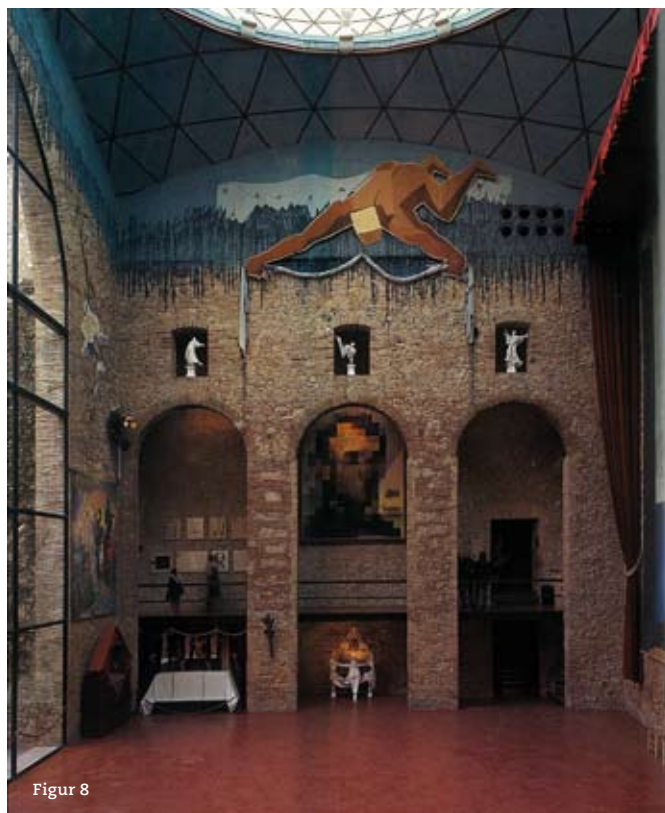
Den gamle og delvist nedbrændte teaterbygning blev i 1974 med anledning i Dalis 70 års fødselsdag givet ham med det formål at hylde ham som en af Cataloniens allerstørste kunstnere. Og Dali omskabte bygningens ydre og indre til et sandt kunstværk. En perlerække af overraskelser, af hokusfokus, som dog dækker over en arkadisk skønhed og en skræmmende uhygge.

Her er ikke to rum ens hverken i lys eller plan, her er ikke lige gange men labyrinter, her er ikke plane gulve men trapper op og ned; man mister uvilkårligt orienteringen men fryder sig over at være en del af det show, som Dali flot har sat i scene, og hvor værker er rekvisitter i en verden af skæve vinkler, grotesk humor og forrykt æstetik. Og dog er der et 'frit sted' i form af et enkelt værelse, der leder tanken hen på det klassiske museum, selv om de plysrøde vægge afslører en fortid som teaterlobby.

De sidste fem år af sit liv levede Dali her blandt sine elskede værker, men givetvis også for hele tiden at kunne

befæste myten om sig selv, bl.a. ved at han i rullestolen lod sig køre ud blandt gæsterne. Og lige til det sidste rettede han i værkerne og bygningens indretning. Og i hvad der mest af alt minder om et gravkammer, kommer man i tvivl: Er han er begravet her, eller er han ikke? Er man i et teater eller i en ægyptisk faraos gravkammer? Selv her svigter hans sans for iscenesættelse ikke.

OVEBJOERNP@MAIL.DK

Figur 8

'Satte en maler dér et menneskehoved på hestehals. Og tilføjede han siden forskellige lemmer med fjer til det, der øverst var et portræt af en kvinde, men nederst en fæl sort fisk. Og I blev slæbt hen for at se det. Kunne I da bare jer for skoggerlatter, mine venner?'

Det er ordene fra den romerske digter og filosof Horats i et af sine breve om digterkunsten for 2000 år siden. Hans budskab kan ikke misforstås: Kunstnere har til alle tider turdet at vove.

Oplysninger om adresser, åbningstider og priser findes på tmrups@dali-estates.org. Det kan være nødvendigt at bestille adgang i god tid.
